

ЧОРНОВІЛЬШНЯКИ БАСЕЙНУ ДЕСНИ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЗАПЛАВНОГО ГІГРОФІЛЬНОГО ФІТОРІЗНОМАНІТТЯ

Ліси формації *Alneta glutinosae* в основному поширені на притерасних і заплавних ділянках басейну Десни, рідше на частинах долинних та староруслових знижень, а у заплавах малих річок вони тягнуться у прибережних і заплавних частинах, там де виходять біля поверхні ґрунтові води. Характерною особливістю ценозів є значна розчленованість мікрорельєфу, зокрема стовбури дерев піднімаються на пристовбурових «п'єдесталах», які досягають до 100 см і більше, між ними трапляються досить зволожені ділянки.

У ценотичній структурі заплавних чорновільшняків регіону досліджень можна виділити угруповання з домінуванням *Alnus glutinosa* (L.) Gaerth. (чисті вільшняки) та ценози, деревостан, яких носить змішаний характер (з участю (*Pinus sylvestris* L., *Betula pendula* Roth., *Populus tremula* L.)). Залежно від домінуючих і едифікаторних видів переважно трав'яного покриву, їх різноманітність представлені двома групами (древньоальнетальною та еуальнетальною), угруповання першої формують види циркумбореальної природи з голарктичними та євроазійськими ареалами, другу групу складають види, ареал яких пов'язаний з ареалом *Alnus glutinosa*.

Флора судинних рослин є досить різноманітною, зокрема у чистих поліських чорновільшняках зростає близько 120 видів судинних рослин, що складає близько 10% усієї кількості видів поліського регіону, а найбільші чисельними є родини *Cyperaceae* (15 видів), *Poaceae* (8), *Ranunculaceae* (7), по 6 видів мають родини *Salicaceae*, *Ariaceae*, *Rosaceae*, *Lamiaceae*; *Primulaceae* (5), *Betulaceae* (4), *Aspidiaceae* (4), які репрезентують більше 50% видового різноманіття, інші родини представлені одним-трьома видами. Переважання гігрофітів у складі флори свідчить перше місце у спектрі родини *Cyperaceae*, високе – *Salicaceae*; значна участь родин *Ranunculaceae*, *Salicaceae*, *Betulaceae* вказує на бореальний характер флори, а в цілому флороценокомплекс чорновільшняків сформувався за рахунок селектогенезу.

Раритетна компонента вільшняків регіону досліджень включає вісім видів судинних рослин, серед яких мають регіональний статус охорони в Чернігівській і Сумській областях: *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod., *Dryopteris cristata* (L.) A. Gray. *Inula helenium* L., *Calla palustris* L., *Menyanthes trifoliata* L., *Polemonium caeruleum* L., *Iris sibirica* L. (вид з Червоної книги України) і *Parnassia palustris* L. (регіональний статус охорони в Сумській області): Антропогенні впливи на угруповання чорновільшняків проявляються у змінах деревного ярусу, а в минулому – і осушенні та частково випасанні худоби. У межах першої групи змін відбувалася поступова заміна гідрофільних видів гігрофільними і мезогігрофільними (*Eupatorium cannabinum* L., *Bidens tripartita* L., *Inula britannica* L.) та формування післявирубкових ценозів з *Salix cinerea* L. Меліоративні роботи 70–80-х років минулого століття, сприяли формуванню порушених переважно вільхово-кропивових і кропивово-різнотравних угруповань, зі змішаним деревостаном та участю лісболотних, лучно-болотних, частково лісових видів. Вони формуються в умовах зміни екологічних режимів (коливання рівня ґрунтових вод, процесів торфоутворення), переважно на постмеліоративних ґрунтах. У їх трав'яному покриві починають переважати *Eilipendulci ulmaria* (L.) Maxim, *Calamagrostis canescens* (Weber) Roth, *Aegopodium podagraria* L. Під впливом випасу худоби видовий склад змінюється, насамперед випадають гідрофільні види (*Calla palustris*, види роду *Carex*, папоротеподібні), їх місце займають види з більш широкою екоамплітудою або види адвентивної групи (*Bidens tripartita* L., *B. cernua* L., *Persicaria hydropiper* (L.) Dalarbre, *P. maculosa* S. F. Gray).

Чорновільшняки басейну Десни характеризуються значною різноманітністю, що обумовлюється різними природно-орографічними і екологічними характеристиками екотопів, змінними гідрорежимами, відносно багатим водно-мінеральним живленням, особливостями *Alnus glutinosa* як едифікатора та флористичним складом ценозів.